

Oktay TATLİCIOĞLU

Dr. Öğretim Üyesi, Dicle Üniversite, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü Diyarbakır/Türkiye

Assist. Prof., Dicle University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Social Work Department, Diyarbakır/Turkiye-

eposta: oktay.tatlircioglu@dicle.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-1652-797X> <https://ror.org/0257dtg16>

Atıf/Citation: Tatlıcıoğlu, Oktay. 2023. Geçici Koruma Statüsü Altında Bulunan Suriyelilerde Psikolojik Dayanıklılık ile Sosyodemografik Değişkenler Arasındaki İlişki: Mardin Örneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11 (35), 1021-1035 <https://doi.org/10.33692/avrasyad.1269424>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü /Article Types:	Araştırma Makalesi/Dissertation Summary
Geliş Tarihi /Received:	22.03.2023
Kabul Tarihi/Accepted:	17.05.2023
Yayın Tarihi/Published:	20.06.2023

GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ ALTINDA BULUNAN SURİYELİLERDE PSİKOLOJİK DAYANAKLILIK İLE SOSYODEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİ: MARDİN ÖRNEĞİ*

Öz

Göç literatürü, savaş gibi nedenlerle göç etmek zorunda kalan insanların sıklıkla anksiyete ve depresyon gibi psikolojik ve sosyal sorunlar yaşadığını göstermektedir. Son dönemde göç çalışmalarında, zorunlu göçmenleri yalnızca sorunlu ya da patolojik bireyler olarak görmek yerine güçlü yönlerini vurgulamanın önemli olduğunu savunan ve yalnızca onların sorunlarına odaklanan yaklaşımlara karşı eleştiriler ortaya çıkmıştır. Dayanıklılık (resilience), mültecilerin hem psikolojik sağlığı hem de sosyo-kültürel uyumu açısından önemli bir rol oynamaktadır. Ancak literatürde bu konuda zengin bir veritabanı olmadığı gözlemlenmektedir. Bu eleştirilere dayanarak mültecilerin psikolojik dayanıklılığını ekolojik yaklaşımla ele alan bu çalışmada, dayanıklılığın sosyal boyutuna odaklanan Resilience Research Centre (RRC-ARM) tarafından hazırlanan Yetişkin Dayanıklılık Ölçeği kullanılmıştır. Türkiye'nin Mardin il sınırları içinde yaşayan 323 Suriyeli geçici koruma statüsü sahibi yetişkinlerle yüz yüze anket yapılmıştır. Görüşmeler sırasında bir tercüman da hazır bulunmuştur. Anket aracılığıyla katılımcıların sosyodemografik bilgileri ve dayanıklılık düzeyleri belirlenmiş ve bu değişkenler arasındaki ilişki t-testi ve ANOVA kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, eğitim düzeyi ve işsizlik durumunun dayanıklılık üzerinde önemli bir etkisinin olduğu belirlenmiştir. Potansiyel, acil ve gelecekteki sorunları aşmak için önemli bir kaynak olan dayanıklılığın meslek (iş) ve eğitim fırsatlarıyla ilişkilendirilebileceği değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Geçici koruma statüsü, Suriyeliler, Dayanıklılık, Mülteci, Göç

* Bu çalışma 12-15 Ekim 2022 tarihlerinde Karabük Üniversitesinde gerçekleşen "Sosyal Hizmet Sempozyumu 22- Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Hizmet" isimli bilimsel etkinlikte bildiri olarak sunulmuştur.

THE RELATIONSHIP BETWEEN PSYCHOLOGICAL RESILIENCE AND SOCIODEMOGRAPHIC VARIABLES IN SYRIAN REFUGEES UNDER TEMPORARY PROTECTION STATUS: THE CASE OF MARDIN

Abstract

The literature on migration suggests that people who are forced to migrate due to reasons such as war often experience psychological problems like anxiety and depression. Recently, criticism has emerged in migration studies against approaches that focus solely on the problems of forced migrants, arguing that it is important to emphasize their strengths rather than viewing them solely as problematic or pathological individuals. The concept of resilience, which is important for the psychological health and socio-cultural adaptation of refugees, needs to be studied further as the existing literature does not provide a rich database on the topic. Therefore, this study aims to examine the psychological resilience of refugees using an ecological approach that takes into account criticisms of previous research. For this study, the Adult Resilience Measure prepared by the Resilience Research Centre (RRC-ARM) is used to measure the social dimension of resilience. Face-to-face surveys were conducted with 323 adult Syrian temporary protection status holders living within the borders of Mardin province in Turkey, with the help of a translator. The survey aimed to determine the participants' sociodemographic information and levels of psychological resilience. T-tests and ANOVA were used to analyze the relationship between these variables. The study's findings reveal that education level and employment status significantly affect psychological resilience among Syrian refugees. It is suggested that resilience, an essential factor for overcoming potential, urgent, and future problems, is associated with employment and educational opportunities. Therefore, the results of this study provide important insights into the psychological resilience of refugees and the factors that influence it, which can be used to develop interventions aimed at improving their resilience and socio-cultural adaptation.

Keywords: Temporary protection status, Syrians, Resilience, Refugee, Migration

Giriş

2011 yılında Suriye Arap Cumhuriyetinde başlayan iç çatışmalar nedeniyle milyonlarca Suriyeli ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Coğrafi ve kültürel yakınlık ve siyasi nedenlerle Suriyelilerin en çok göç etmeyi tercih ettiği ülke Türkiye olmuştur. 2022 yılı Ekim ayı itibarıyla Türkiye’de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli sayısı 3.7 milyon civarındadır (UNHCR, 2022). Türkiye’de bulunan Suriyeliler hukuki olarak geçici koruma statüsü altındaki kişiler olarak kabul edilmektedir. Ancak uluslararası literatürde benzer durumda (savaş nedeniyle ülkesinden ayrılmış) insanlar için genellikle mülteci (refugee) ya da sığınmacı (asylum seeker) kavramı kullanılmaktadır. Bu nedenle mevcut çalışmada literatür bilgisi aktarılırken ve tartışma yürütülürken, “mücbir nedenlerle yeniden yerleşen” kişiler için mülteci kavramı tercih edilmiştir.

Savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalan mülteciler başka nedenlerle göç eden göçmenlerden farklı deneyimler yaşamaktadır. Savaş mağduru mülteciler, uzun süreli silahlı çatışmalar, şiddet, aile üyelerinin kaybı veya toplu ölümlere maruz kalmaları nedeniyle diğer insanlardan on kat daha fazla travma sonrası stres bozukluğuna maruz kalmaktadır (Solberg,

Geçici Koruma Statüsü Altında Bulunan Suriyelilerde Psikolojik Dayanıklılık ile Sosyodemografik Değişkenler... Vaez, Johnson-Singh, & Saboonchi, 2020). Göç öncesinde, göç sırasında ve göç sonrasında mülteciler pek çok zorlukla karşı karşıya kalmaktadırlar. Mülteciler hedef ülkeye varıncaya kadar farklı şiddet türlerine, kayıplara, yaşamı tehdit eden pek çok duruma maruz kaldıktan sonra ev sahibi ülkeye varabilmektedir. Ancak ev sahibi ülkede uyum sağlama, ekonomik sorunlar, geleceğe ilişkin belirsizlikler, dil bilmeme, işsizlik, dışlanma, sosyal izolasyon gibi sosyal ve psikolojik pek çok sorunla karşılaşmaktadır (Li, Liddell, & Nickerson, 2016; Sheath, Flahault, Seybold, & Saso, 2020; Tinghög vd., 2017). Türkiye'deki Suriyelilerin yaşadıkları sorunların başka ülkelerdeki mülteci gruplarının yaşadıkları sorunlarla benzerlik göstermektedir. Bu sorunlar şu şekilde sınıflandırılabilir: yeni bir kültüre uyum sağlamada zorluklar, dil ile ilgili zorluklar, ilişkisel çatışmalar (aile içi şiddet, nesiller arası çatışmalar), ekonomik baskılar, ayrımcılık, sosyal bağlantıların ve sosyal statünün kaybı (Akın & Bozbaş, 2020; Güneş Aslan & Güngör, 2019; Yıldırım alp, İslamoğlu, & İyen, 2017).

Mültecilerin ruh sağlığı üzerine yapılan çalışmalarda, mültecilerin maruz kaldığı sorunlar nedeniyle depresyon, anksiyete, ve travma sonrası stres bozuklukları gibi psikolojik rahatsızlıklar yaşadıkları görülmektedir (Fazel, Wheeler, & Danesh, 2005; Porter & Haslam, 2005). Mültecilerde görülen ruh sağlığı sorunlarına, yaşanan travmatize olaylar, stres faktörleri, uyum sorunları ve yoksulluk neden olmaktadır (Miller & Rasmussen, 2010). Bu sayılan risk faktörlerine rağmen, mültecilerin bireysel, ailevi ve sosyal destek sistemleri sayesinde az bir etki ile bu riskleri aşmalarını sağlamaktadır. Göç literatüründe mültecilerin yaşadıklarının sorunların (psikolojik, sosyal vs.) yanında mültecilerin güçlü yanlarını keşfetmeye yönelik çalışmaların da artmaya başladığı görülmektedir. Mültecilerin maruz kaldığı bu zorlu durumlarla baş etmede maddi ve manevi pek çok faktörün yanı sıra **dayanıklılık** kaynakları da literatürde dikkat çekmektedir. Bu çalışmada da Türkiye'deki Suriyelilerin dayanıklılık düzeyleri incelenmiştir. Dayanıklılık kavramı Adger (2000) ve Ungar'ın (2008) tanımladığı gibi sosyal ekolojik bağlamlar odağında ele alınmıştır.

Dayanıklılık Nedir?

Dayanıklılık kelimesi Latince'deki "sıçrama" veya "geri sıçrama" anlamlarına gelen "resilire" kelimesinden gelmektedir (Manyena, 2006). Ulusal literatürde dayanıklılık kelimesi yerine sağlamlık ve yılmazlık kelimelerin de kullanıldığı görülmektedir (Yılmaz Börekçi & Gerçek, 2018). Dayanıklılık kelimesi İngilizce'de ise "resilience" kelimesiyle aynı anlamda kullanılmaktadır. "Resilience" kelimesi teknik anlamda elastikiyet-esneklik ve geri tepme anlamlarına gelmektedir. Bir cisme uygulanan kuvvet sonrası cismin şeklinin değişmesi ve uygulanan kuvvetin sonra ermesiyle cismin eski formuna dönmesi ve formunu koruması cismin esneklik ve geri tepme özelliğini göstermektedir. Dayanıklılık kavramı psikolojik olarak ise sıkıntı ve zorluklar sonrasında bireyin önceki iyi olma durumuna dönebilme kapasitesini ifade eder. Basım ve Çetin (2011) tarafından "psikolojik dayanıklılık" bireyin iyi olma durumunu sürdürmesine olanak sağlayan ve zorlu yaşam olayları karşısında gösterdiği

her türlü çaba olarak tanımlanmaktadır. Earvolino-Ramirez (2007) ise psikolojik dayanıklılığı yaşanan zorluklar karşısında fiziksel ve ruhsal sağlığın devam ettirilebilmesi için sahip olunan yetenekler olarak tarif etmektedir. Günlük hayatta iyi oluşun devam ettirilebilmesi için oldukça önemli bir role sahip olan psikolojik dayanıklılık, pozitif psikolojinin de etkisiyle birçok disiplin içerisinde popüler bir konu haline gelmiştir (Arslan, 2021).

Dayanıklılık araştırmalarının 4 aşamadan geçtiği belirtilmektedir (Brooks & Brooks, 2014; aktaran Güzin Topcu & Demircioğlu, 2020). 1. aşamada, dayanıklılığın içsel bir etmen olduğu değerlendirilmiş ve birey odağına yerleştirilmiştir. 2. aşamada, bireyin etkileşim içinde bulunduğu bağlamsal ve gelişimsel etmenler ele alınmıştır. 3. aşamada, ilk iki aşamadaki çıkarımlara dayanarak müdahaleler incelenmiştir. 4. aşamada ise çok boyut bir yaklaşım söz konusudur; dayanıklılığın anlaşılması için biyolojik ve nörobiyolojik uyum, beyin gelişim ve bağlamsal ilişkiler birlikte ele alınmaktadır.

Adger (2000) ve Ungar (Ungar, 2008; Ungar vd., 2007) dayanıklılığı **sosyal ekolojik** bir bağlamda ele almışlardır. Bu teori ekolojik sistem yaklaşımına dayanmaktadır (Bronfenbrenner, 1986, 1994). Ekolojik sistem teorisi bireyi çevreleyen sistemler ile birey arasındaki ilişkilere odaklanmaktadır. Sosyal ekolojik yaklaşıma göre dayanıklılık kişilik özelliği olmaktan ziyade bireyin sosyal kaynaklarının (sistemler) stres altında olumlu gelişimi desteklemesi ve stresle mücadeleyi kolaylaştırması olarak tanımlanmaktadır (Ungar, 2011). Ungar vd. (2007, s. 288) ortaya koydukları sosyal ekolojik dayanıklılık teorisinde “sadece bireyin zorlukların üstesinden gelme kapasitesini değil, aynı zamanda bireyin çevresindeki geliştirici kaynaklara erişim sağlama kapasitesini de dayanıklılığın bir parçası olarak görmektedir. Sosyal ekolojik dayanıklılık teorisinde dayanıklılık yalnızca bireyin bakış açısından anlaşılmaz, bireylerin içinde yer aldığı bağlamsal ve kültürel ekolojik sistemlerin de anlaşılmasını gerektirmektedir (Ungar vd., 2007). Türkiye’deki Suriyelilerin dayanıklılık kaynakları hakkında yapılan çalışmalarda, bağlamsal ve kültürel ekolojik sistemlerden biri olan sosyal desteğin koruyucu bir faktör olarak işlev gösterdiği görülmüştür (Demir & Aliyev, 2019; Jibeen, 2011; Kılıç, 2021; Kliewer vd., 2021).

Mülteciler ve Dayanıklılık

Mültecilerin göç sürecinde (göç öncesi-sırası-sonrası) yaşadıkları zorluklar nedeniyle ruhsal sorunlarına (depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu) odaklanan araştırmalar yapılmıştır. Ancak literatürde görülmektedir ki mülteci grupları içinde psikolojik rahatsızlık yaşayanların yanı sıra yaşamayan da önemli bir grup vardır (Blackmore vd., 2020). Mültecilere yönelik patoloji merkezli bakış açısına alternatif olarak mültecilerin güçlü yanları/yönleri üzerine odaklanan çalışmaların sayısı son dönemde artmaktadır (Siriwardhana, Ali, Roberts, & Stewart, 2014). Mültecilerin göç öncesi ve sonrasında yaşanan zorlukları bilmelerine rağmen inisiyatif olarak yeni bir yaşam arzulamaları ve bunun için harekete geçmeleri mültecilerin güçlü bir iradeye ve kaynaklara sahip olduklarını göstermektedir (Guichard, 2020). Mültecilerin güçlü yönlerini keşfederken ele alınan önemli

Geçici Koruma Statüsü Altında Bulunan Suriyelilerde Psikolojik Dayanıklılık ile Sosyodemografik Değişkenler... kavramlardan biri de dayanıklılıktır (Siriwardhana vd., 2014). Mülteciler açısından koruyucu rolü ön plana çıkarılan dayanıklılık, psikopatolojinin gelişmesini önleyen ve/veya sağaltım sürecinde katalizör görevi gören bir değişken olarak ele alınmaktadır (Arnetz, Rofa, Arnetz, Ventimiglia, & Jamil, 2013). Ayrıca mültecilerde dayanıklılık ile psikolojik sorunlar arasında negatif, ruhsal sağlığın korunması arasında ise pozitif bir ilişki olduğu bilinmektedir (Siriwardhana vd., 2014). Dolayısıyla dayanıklılık mülteciler için önemli bir kaynak ruhsal sağlığı destekleyen ve psikolojik sorunlara karşı koruyucu bir etkiye sahiptir.

Dayanıklılık savaş vb. nedenlerle göç etmiş olan bireyler için oldukça önemli bir işlev görebilmektedir. Dayanıklılık kavramının ilişkili olduğu temalardan biri adaptasyondur (McLaughlin, Doane, Costiuc, & Feeny, 2009). Stresin ve sıkıntının olduğu yaşam durumlarına başarılı adaptasyon, ruh sağlığını, iyi olma halini ve bireyin işlevselliğini koruması bakımından dayanıklılığın koruyucu bir etkileri söz konusudur (Fletcher & Sarkar, 2013). Sosyal uyum sürecinde yaşanan zorlukların üstesinden gelebilmek işlevsellik ve dolayısıyla dayanıklılık gerektirmektedir. Mültecilerde dayanıklılık üzerine yapılan çalışmalarda uzun süren yerinden edilme, ileri yaş, düşük sosyo-ekonomik şartlar dayanıklılık düzeyini düşürmekte, genç olmak ve sosyal desteğe sahip olmak yüksek dayanıklılık düzeyleriyle ilişkilendirilmiştir (Mels, Derluyn, Broekaert, & Rosseel, 2010; Siriwardhana vd., 2014; Tol, Song, & Jordans, 2013).

Mevcut göç literatürü, genellikle mültecileri sürekli sorun yaşayan bireyler olarak ele almakta ve bu nedenle göç çalışmaları daha çok mültecilerin karşılaştığı zorluklar ve ruhsal sorunları üzerine yoğunlaşmaktadır. Ancak, mültecilerin güçlü yönleri ve başarıları da göz önünde bulundurulmalıdır ve bu bağlamdaki çalışmaların artmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Hem psikolojik sağlıkları hem de sosyo-kültürel uyumları açısından, mültecilerin dayanıklılığı oldukça önemlidir. Ancak literatürde bu konuda yeterli bir veri tabanı bulunmamaktadır ve özellikle yetişkin mültecilerde dayanıklılık üzerine yapılan çalışmaların sayısı oldukça azdır (Siriwardhana vd., 2014). Bu çalışma, Türkiye'de yaşayan Suriyeli yetişkinlerin dayanıklılık düzeylerini ve bu düzeyleri etkileyen faktörleri incelemeyi amaçlamaktadır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Suriyeli mültecilerin dayanıklılık düzeyleri ve sosyodemografik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemek için nicel araştırma yöntemlerinden biri olan tarama modeli kullanılarak yürütülmüştür (Büyüköztürk vd., 2010: 16). Tarama modelleri, bir durumun tarafsız ve nesnel olarak betimlenmesini amaçlayan araştırma modelleridir. Tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli ise iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırma yöntemidir (Karasar, 2011, s. 77). Bu çalışmada, öncelikle Suriyeli mültecilerin dayanıklılık düzeyleri ve sosyodemografik özellikleri betimsel olarak ele alınmıştır. Daha sonra, ilişkisel

tarama modeli kullanılarak, dayanıklılık düzeyleri ile sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu çalışmanın bulguları, Suriyeli mültecilerin dayanıklılık düzeyleri ile bazı sosyodemografik değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Örneklem

Bu çalışmanın evrenini Mardin'deki Suriyeliler oluşturmaktadır. Araştırmacının Suriyelilere en hızlı, az maliyetle ve kolay ulaşabilmesi amacıyla evren olarak Mardin tercih edilmiştir. Mardin'de 2022 yılı itibarıyla 90 bin civarında geçici koruma statüsüne sahip Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır (GİB, 2022). İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) tarafından paylaşılan istatistiklere (2022) göre Türkiye'de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin yaklaşık olarak yarısının yetişkin (+18) olduğu görülmektedir. Bu veriye dayanarak Mardin evreninin de yaklaşık olarak 45 bini (yarısı) yetişkin kabul edilmiştir. Popülasyon büyüklüğünün bilindiği durumlarda örneklem hesaplaması (Naing, Winn ve Rusli, 2006) yapılabilir. %5 hata payı ve %95 güven düzeyinde yapılan örneklem hesaplanmasına Mardin'de yaşayan yaklaşık 45 bin yetişkin Suriyeliyi temsil edebilmek için 381 katılımcıya ulaşılması gerektiği hesaplanmıştır. Suriyelilerin araştırmalara katılma konusunda gönülsüz olmaları saha çalışmaları açısından önemli sınırlılıklardan birisi olmuştur. Bu sınırlılık nedeniyle hedeflenen 381 katılımcı sayısına ulaşılamamıştır. Çalışma kapsamında 323 katılımcıya ulaşılabilmektedir. Katılımcıların yabancı olması ve erişimin zor olması nedeniyle amaçsal örneklem tekniklerinden kar topu tekniği kullanılarak öncelikle Suriyeli üniversite öğrencilerine ulaşılmıştır. Ardından da örneklem grubunun sosyodemografik çeşitliliğini (yaş, cinsiyet, meslek vb.) arttırmak için ilk aşamada ulaşılan Suriyeli öğrenciler üzerinden diğer yetişkinlere ulaşılmıştır. Anketler yüz yüze toplanmıştır. Türkçe bilmeyen katılımcılarla iletişim kurabilmek için veri toplama sürecinde araştırmacıya bir Suriyeli üniversite öğrencisi (Türkçe ve Arapça bilen) eşlik etmiştir.

Veri Toplama Araçları

Veriler araştırmacı tarafından hazırlanmış sosyodemografik veri formu ve Yetişkin Dayanıklılık Ölçeği (RRC- ARM) kullanılmıştır.

Sosyodemografik Bilgi Formu

Katılımcıların cinsiyet, yaş, Türkiye'de geçirdikleri süre, medeni durum, eğitim düzeyi ve meslekleri hakkında bilgiler toplanmıştır.

Yetişkin Dayanıklılık Ölçeği (RRC-ARM): Yetişkin Dayanıklılık Ölçeği (RRC-ARM), Resilience Research Centre tarafından hazırlanan bir ölçektir ve dayanıklılığın sosyal boyutuna odaklanmaktadır. Ölçek, Çocuk ve Genç Dayanıklılık Ölçeği'nden (CYRM-28) uyarlanarak yetişkinlere yönelik olarak geliştirilmiştir (Liebenberg & Moore, 2016) yetişkinlere uyarlanmıştır (Resilience Research Centre, 2016). Resilience Research Centre, 2016). Ölçeğin Arapça çevirisi de yine Dayanıklılık Araştırma Merkezi (Resilience Research

Geçici Koruma Statüsü Altında Bulunan Suriyelilerde Psikolojik Dayanıklılık ile Sosyodemografik Değişkenler... Centre) tarafından yapılmıştır (2016). Bronfenbrenner'ın (1994) ekolojik modeline dayanarak hazırlanan ölçek, dayanıklılık kaynaklarını beş alt faktörde yansıtmaktadır: sosyal içerme (7, 11, 14, 15,16, 18,19, 23 27), aile desteği (5, 6,12,17, 24, 25, 26), maneviyat (10, 22), ulusal ve kültürel kimlik (9, 28) ve kişisel beceriler (1, 2, 3, 4, 8, 13, 20, 21). Ölçek, 5'li likert tipinde olup "beni hiç tanımlamıyor" (1) ile "beni tamamen tanımlıyor" (5) arasında puanlandırılmaktadır. Toplam puan aralığı minimum 28 ve maksimum 140'tır ve ölçek maddeleri eşit ağırlıklandırılmıştır. Ölçekte ters kodlanmış madde yoktur ve herhangi bir kesme noktası da bulunmamaktadır. Dolayısıyla analizler, ölçek puanları ortalama puanlar üzerinden yapılmaktadır. Liebenberg & Moore (2016) tarafından yapılan ölçek uyarlama çalışmasında ölçeğin iç tutarlılığı (Cronbach-alfa) .967 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada ise genel ölçek iç tutarlılığı katsayısı .891 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

X Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan (04.03.2022 tarih ve 2022-47 sayılı karar) etik onay alınmıştır. Veriler 15 Mart 2022 ile 21 Mayıs 2022 tarihleri arasında toplanmıştır.

Araştırmada kullanılan ölçekle Arapça olup Suriyeli katılımcılara yüz yüze uygulanmıştır. Anketin doldurulması yaklaşık 7 dakika sürmüştür. Araştırmayla ilgili konuları katılımcılarla tanışmak için veri toplama sırasında anadili Arapça olan anahtar kişi (Suriyeli üniversite öğrencisi) anket dağıtımında hazır bulundu. Katılımcılara öncelikle çalışmanın amacı anlatıldı ve veri toplama aşamasında gizlilik güvencesi verildi. Mültecilere ulaşmak için önce anahtar kişiden destek alınmıştır. Anahtar kişi mültecilere ulaşmada ve onlarla güvenli bir ilişki kurmada kolaylaştırıcı bir rol oynamıştır. Katılımcılar gönüllü olarak çalışmaya katılmayı kabul etmişlerdir. Katılımcılara bilgilerinin gizli tutulacağı ve yalnızca bilimsel çalışma için kullanılacağı konusunda güvence verilmiştir.

Verilerin analizinde SPSS 22.0 programı kullanılmıştır. Normallik testinde maddelerin Çarpıklık (-,938-,136) ve Basıklık (1.482-,271) değerlerinin -1.50 ile +1.50 arasında olduğunu ve maddelerin normal dağıldığını göstermektedir (Tabachnick & Fidell, 2013). Gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını anlamak için T test ve ANOVA testleri yapılmıştır.

Bulgular

Yetişkin Dayanıklılık Ölçeğinin Mardin'de yaşayan Suriyeli popülasyonundaki yapı geçerliliği için DFA yapılmıştır. Ölçeğin madde ve alt boyutları DFA ile test edilmiş ve modelin yapı geçerliliği sağlanabilmesi için 10 madde (9, 10, 11, 13, 14, 18, 19, 22, 23, 28) silinmiştir. Silinen maddelerden iki tanesi (10, 28. maddeler) ulusal ve kültürel kimlik faktörünü (10, 28) ve maneviyat faktörünü (9, 22) oluşturan maddeler silindiği için bu iki faktör değerlendirmeye alınamamıştır. Dolayısıyla bu çalışmada ölçeğin sosyal içerme, aile desteği ve kişisel beceriler alt boyutları analizlere tabi tutulmuştur. CFA'yı çalıştırmak için

gerekli bazı adımlar vardır. İlk olarak dört alt ölçekten oluşan model, maddeler değiştirilmeden standart uyum indeksleri (x^2/sd , CFI, GFI, kök ortalama karesel kalıntı (RMR ve RMSEA) kullanılarak analiz edilmiştir. Modifikasyon indeksine sahip yeni model daha kabul edilebilir uyum indeksleri göstermiştir ($x^2/df = 2.38$, CFI = 0.90, GFI = 0.90, AGFI = 0.87, RMSEA = 0.067). Alt boyutların Cronbach alfa değeri sosyal içermeye .721, aile desteği .785 ve kişisel beceriler .807 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların tanıtıcı bilgilerine bakıldığında katılımcıların %66.9'unun erkek, çoğunluğun 18-40 yaş aralığında (%92.4), %52.8'inin 4-7 yıldır Türkiye'de olduğu, %58.2'sinin evli olduğu, %35.9'unun ortaokul-lise mezunu, %50.5'inin işçi olduğu görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcılara Ait Tanıtıcı Bilgiler, Dayanıklılık Düzeyleri ve İstatistiksel Analizler

Cinsiyet	N	%	Ort.	Sd.	p	Fark
Erkek	216	66.90	3.8204	0.55257	0.919*	
Kadın	107	33.10	3.8138	0.55861		
Yaş						
18-30	163	50.30	3.8731	.49330		
31-40	136	42.10	3.7692	.60611	0.185**	
40-65	24	7.40	3.7232	.61420		
Tr'de geçirilen süre						
1-3 yıl	32	9.90	3.8571	.37764		
4-7 yıl	170	52.80	3.7670	.55711	0.21**	
8-11 yıl	121	37.50	3.8799	.58381		
Medeni durum						
Evli	188	58.20	3.8372	.52268		3-1,
Bekar	118	36.50	3.8417	.58281	0.017**	3-2
Boşanmış/dul	17	5.30	3.4454	.58113		
Eğitim düzeyi						
1.Okuryazar değil	19	5.90	3.5113	.40090	0.024**	1-4,

Geçici Koruma Statüsü Altında Bulunan Suriyelilerde Psikolojik Dayanıklılık ile Sosyodemografik Değişkenler...

2. İlkokul	77	23.80	3.7825	.56609		4-2,
3. Ortaokul-lise	116	35.90	3.7783	.49015		4-3,
4. Üniversite	106	32.80	3.9346	.61452		1-3
5. Lisansüstü	5	1.50	3.9929	.36631		
Meslek						
1. İşsiz	44	13.5	3.3888	.70181		
2. İşçi	163	50.5	3.8742	.51186	0.000**	1- 2,
3. Ev hanımı	58	18	3.8381	.47664		1-3
4. Öğrenci	58	18	3.9667	.46315		

*t test, ** ANOVA

Tablo 1’de katılımcıların sosyodemografik bilgileri (cinsiyet, yaş, medeni durum, Türkiye’deki geçirilen süre, eğitim düzeyi, meslek) sıklığı ve bu değişkenler ile dayanıklılık puanı arasındaki ilişkileri görebilmek için “Bağımsız Gruplar T Testi” ve “Tek Yönlü Varyans Analizi” (ANOVA) sonuçlarına yer verilmiştir. Yapılan analizlere göre Suriyelilerin dayanıklılık ortalama puanlarıyla medeni durum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır. Buna göre boşanmış/dul kişilerin (F=3.44, sd. .58, p<.05) dayanıklılık puan ortalamaları evli (F=3.83, sd. .52) ve bekar (F=3.84, sd. .58) kişilerin puan ortalamalarından daha düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca ölçeğin alt boyutlarının dahil edildiği analizlerde medeni durumun sosyal içerme (p=.000) ve aile desteği (p=.001) üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür.

Katılımcıların eğitim düzeyi ile dayanıklılık ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık söz konusudur. Okuryazar olmayan katılımcıların dayanıklılık puanları (F= 3.51, sd. .40) ortaokul-lise (F=3.78, sd. .49) ve üniversitesi mezunu (F=3.78, sd. .61) kişilerin puanlarından anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca üniversite mezunu (F=3.93, sd., .61) katılımcıların okuryazar olmayan, ilköğretim, ortaokul-lise mezunlarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Alt boyutlarda ise eğitim düzeyi ile sadece aile desteği ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı (p=.001) bir farklılık bulunmuştur. Buna göre okuryazar olmayanlar ile üniversite ve lisansüstü mezunları arasında aile desteği puanları arasında farklılık söz konusudur.

Katılımcıların toplam dayanıklılık grup puanları arasında anlamlı düzeyde farklılaştıran diğer değişken ise meslektir. Buna göre katılımcılardan işsiz (F=3.38, sd. .70) olan kişilerin dayanıklılık ortalama puanları işçi (F=3.87, sd. .51) ve ev hanımı (F=3.3, sd. .47) olan kişilerden

anlamli düzeyde düşük bulunmuştur. Ayrıca meslek sosyal içirme ($p=.000$), aile desteği ($p=.001$) ve kişisel beceriler ($p=.000$) faktör puanlarını da anlamli derecede farklılaştırmıştır. Buna göre üç faktörde de işsiz olanların ortalamasının diğ er gruplara göre istatistiksel olarak anlamli düzeyde düşük olduğu görülmüştür.

Suriyelilerin dayanıklılık puan ortalamalarıyla (alt faktörler de dahil) cinsiyet, Türkiye’de bulunma süresi ve yaş değışkenleri arasında istatistiksel olarak anlamli bir fark bulunamamıştır.

1. Tartışma

Suriyelilerin Türkiye’ye uyum ve entegrasyon sürecinde dayanıklılığın önemli bir parametre olduğu düşüncesiyle planlanan bu çalışmada Türkiye’de geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin dayanıklılık düzeyleri ile demografik değışkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Mevcut çalışmada Suriyelilerin yaş, cinsiyet ve Türkiye’de geçirilen süreleri dayanıklılık puanları üzerinde farklılaştırıcı bir etkiye sahip olmadığı görülmüştür. Bu sonuçlar Ürdün’de yaşayan Iraklı (Alqudah, 2013) ve Suriyeli (Alduraidi vd., 2020) mültecilerle yapılan çalışmalarla uyumludur.

Araştırmanın önemli sonuçlardan biri eğitim düzeyi yüksek olan mültecilerin dayanıklılık düzeyinin de yüksek bulunmasıdır. Bu sonuç, Alduraidi vd. (2020) tarafından Ürdün’deki Suriyelilerle gerçekleştirilen araştırmanın sonuçlarıyla uyumludur. Ürdün’deki Suriyelilerle yapılan çalışmada lise ve daha yüksek eğitim düzeyine sahip katılımcıların daha yüksek dayanıklılık puanı sergiledikleri görülmüştür (Alduraidi, Dardas, & Price, 2020). Kılıç (2021) tarafından yapılan çalışmada da Suriyelilerin dayanıklılık düzeyi ile eğitim düzeyleri arasında anlamli bir farklılık bulunmuştur. Sosyal ekolojik dayanıklılık teorisinin de temelini oluşturan ekolojik sistem kuramına göre de eğitim bireylerin mezosistemde etkileşim içinde olduğu bir sistemi temsil etmektedir. Eğitim hizmetlerinden yeterli ve kaliteli faydalanmak dayanıklılığın bağlamsal kaynaklarını zenginleştirmektedir (Ungar, 2007). Suriyelilerin göç ettiğ i ilk yıllarda şehir değışikliklerin sık görülmesi nedeniyle eğitime devam süreçlerinde kesintilerin olması eğitim hizmetlerinden faydalanmaları önünde bir engel teşkil etmiştir (Demir & Aliyev, 2019). Bu engeller eğitim sürecinin bir parçası olarak değılendirilen istihdam ve kariyer imkanlarını da olumsuz etkilemektedir. Göçmelerde kariyer planına sahip olmak dayanıklılığı arttırmada koruyucu bir faktör olduğu görülmüştür (Pieloch vd., 2016). Eğitim bireyin hayata tutunmasında ve kendini güçlü hissetmesinde önemli bir faktör olarak değılendirilmektedir. Eğitimi insanların değışen yaşam koşulları üzerine düşünmeye ve uyum gösterebilme esnekliğine daha fazla sahip olabilmektedir. Suriyeli çocuk ve gençlerin eğitim sisteminin içinde tutulması onların dayanıklılığını ve dolayısıyla toplumsal uyumlarını destekleyecektir.

Araştırmaya katılan Suriyelilerin medeni durumu dayanıklılık düzeyleri arasında boşanmış/dul bireylerin aleyhine anlamli düzeyde bir farklılık yarattığı görülmüştür. Bu sonuç Alqudah (2013) ve Alduraidi vd. (2020) tarafından yapılan çalışmayla uyumlu değıildir. Mevcut çalışmada boşanmış/dul Suriyelilerin dayanıklılık düzeyleri diğ er gruplara göre daha

Geçici Koruma Statüsü Altında Bulunan Suriyelilerde Psikolojik Dayanıklılık ile Sosyodemografik Değişkenler... düşük çıkmıştır. Bunun nedeni olarak bu bireylerin göç ve sonrasında yaşanan zorluklar karşısında önemli bir sosyal destek mekanizması olarak görülen eş desteğinden mahrum kalmış olmaları görülebilir. Ancak katılımcıların sadece % 5.3'ünün boşanmış/dul bireylerden oluşması bu konuda daha iddialı analizler yapılmasını engellemektedir.

Suriyelilerin mesleki durumu ile dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına bakıldığında özellikle işsiz mültecilerin dayanıklılık düzeylerinin diğer gruplara göre daha düşük olduğu görülmüştür. İşsizliğin bireylerde stres yaratan önemli yaşamsal olaylardan biri olduğu bilinmektedir. İşsiz bireyler sadece ekonomik kaynaklara erişimde değil iş arkadaşlarıyla kurulan sosyal temas, kişisel gelişim, kariyer gibi konularda mahrumiyet yaşayabilmektedir. İstihdam edilmek ekonomik güvence sağladığı gibi benlik duygusunu, öz saygıyı, sosyal ilişkileri ve sosyal statüyü de etkileme gücüne sahiptir (Pinto, Hassen, & Craig-Neil, 2018). Aycan ve Berry (1996) istihdam konusunda yaşanan sorunların göçmenler ve yerli topluluklar tarafından farklı deneyimlendiğini iddia etmektedir. Araştırmacılara göre göçmenlerin eğitim imkanlarına daha az ulaşabilmeleri ve uyum sorunları nedeniyle iş piyasasına girmek için hazır olamamaları nedeniyle yerlilerden daha az iş bulma imkanlarına sahip olmaktadır. Suriyelilerin de Türkiye'de yaşadıkları en önemli sorunlardan biri istihdam sorunudur. Bir yandan yabancıların çalışma izni almasıyla ilgili problemler devam ederken diğer yandan yabancıların ucuz iş gücü olarak görülmeleri durumu söz konusudur. Diğer çalışma izni olmayan yabancılar gibi Suriyeliler de kaçak ve düşük ücretler karşılığında çalışmak durumunda kalmaktadırlar (Kayaoglu, 2020). Düşük ücretlerle kaçak hayatlar yaşamak yabancılar için önemli risk faktörlerindedir (Stewart, Simich, Shizha, Makumbe, & Makwarimba, 2012). İstihdamın genel sağlıkla ilişkisini gösteren pek çok araştırma bulunmaktadır. Bir işe sahip olmanın ruhsal sağlık, daha az depresyon, anksiyete ve psikolojik sıkıntı belirtileri ile ilişkili olduğu görülmüştür (Lai, Due, & Ziersch, 2022; Modini vd., 2016). İşsizlik ise ruhsal sorunlar (Van Der Noordt, IJzelenberg, Droomers, & Proper, 2014), kötü fiziksel sağlık sonuçlarıyla ilişkilidir (Hergenrather, Zeglin, McGuire-Kuletz, & Rhodes, 2015). Bu noktada Suriyelilerin dayanıklılık düzeylerinin yükseltilmesinde istihdam edilmelerinin rolü yadsınamaz. Suriyelilere yönelik politikaların gelecekte nasıl şekilleneceğinin netleşmemesi (kalacaklar mı gidecekler mi) istihdam sahasında bir dezavantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriyelilerin istihdam edilmesi onların yaşam kalitesini, dayanıklılık düzeylerini ve toplumsal uyumlarını destekleyecektir.

Değerlendirme ve Sonuç

Türkiye, son dönemde görülen en büyük insani göç hareketliliğiyle mücadele etmektedir. Suriye'den başta Türkiye olmak üzere pek çok ülkeye göç eden Suriyeliler göç literatürünün önemli bir parçasını oluşturmaya başlamıştır. Göç literatüründe baskın görüş olan mültecilerin "zayıf", "ruhsal sorunlar yaşayan" kişiler olduğu yaklaşımına alternatif olarak bu çalışma mültecilerin güçlü yönlerinden biri olan dayanıklılığa odaklanmıştır. Göç literatüründe baskın olan mültecilere yönelik patolojik yaklaşıma bir alternatif olarak

mültecilerin güçlü yönlerine vurgu yapmak amacıyla bu çalışmada Türkiye’de yetişkin Suriyelilerin dayanıklılık düzeyleri ile sosyodemografik özellikleri arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Bu çalışmada kullanılan Yetişkin Dayanıklılık Ölçeği (CCR- ARM) dayanıklılığı sosyal ekolojik bağlamda değerlendirmektedir. Ölçek maddeleri sosyal içerme, aile desteği ve kişisel becerileri kapsayan ilişkisel ve bağlamsal dayanıklılık kaynaklarını irdelemektedir. Araştırmada vurgulanan önemli konulardan biri eğitimidir. Eğitim bireyin hayata tutunmasında ve kendini güçlü hissetmesinde önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Mültecilerin eğitim öğretim sisteminin içinde tutulması dayanıklılığını destekleyen önemli parametrelerden biri olarak görülmektedir. Araştırmada vurgulanan ikinci nokta işsiz Suriyelilerin dayanıklılık düzeylerinin diğer gruplara göre daha düşük olmasıdır. İşsizliğin bireyler üzerinde ekonomik, psikolojik ve sosyal olumsuz etkilerinin olduğu literatürde irdelenmiştir. Bireylerin göçmen ya da mülteci olmaları istihdam edilmeme ihtimali arttırmaktadır. İşsiz göçmenler sadece ekonomik kaynaklara erişimde değil, iş arkadaşlarıyla kurulan sosyal temas, kişisel gelişim ve kariyer imkanlarından da mahrum kalmaktadırlar. Bütün bu mahrumiyetler sosyal ekolojik olarak bireyin dayanıklılık düzeyini azaltan nedenler olarak görülmektedir. Suriyelilerin önemli kısmının Türkiye’de çalışma izni alamadığı ve izinsiz (kaçak) olarak çalışmak zorunda kalmaları önemli sorunlardan birisidir. Bu olumsuz tablo aynı zamanda bireylerin dayanıklılık düzeylerini ve uyumunu olumsuz etkileme potansiyeli taşımaktadır.

Kaynakça

- Adger, W. N. (2000). Social and ecological resilience: are they related? <http://dx.doi.org/10.1191/030913200701540465>, 24(3), 347–364. <https://doi.org/10.1191/030913200701540465>
- Akın, M. H., & Bozbaş, G. (2020). Suriye’den Türkiye’ye Göçün Sosyolojik Sonuçları: Suriyeli Göçmenler Üzerine Uygulamalı Bir Saha Araştırması. *Liberal Düşünce Dergisi*, 25(97), 47–65. <https://doi.org/10.36484/liberal.692459>
- Alduraidi, H., Dardas, L. A., & Price, M. M. (2020). Social determinants of resilience among syrian refugees in Jordan. *Journal of psychosocial nursing and mental health services*, 58(8), 31–38. <https://doi.org/10.3928/00989134-20200624-04>
- Alqudah, A. F. (2013). Resiliency Levels among Iraqi refugees in Jordan and Its Relation to Some Demographic Variables. *International Journal of Psychological Studies*, 5(4), p50. <https://doi.org/10.5539/IJPS.V5N4P50>
- Arnetz, J., Rofa, Y., Arnetz, B., Ventimiglia, M., & Jamil, H. (2013). Resilience as a Protective Factor against the Development of Psychopathology among Refugees. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 201(3), 167–172. <https://doi.org/10.1097/NMD.0b013e3182848afe>. Resilience
- Arslan, G. (2021). Çocuk ve ergenlerde psikolojik sağlamlığın geliştirilmesi. İçinde G. Arslan & M. Yıldırım (Ed.), *Okulda pozitif psikoloji: Kuramdan uygulamaya* (ss. 71–85). Ankara: Pegem Akademi.

Geçici Koruma Statüsü Altında Bulunan Suriyelilerde Psikolojik Dayanaklılık ile Sosyodemografik Değişkenler...

- Aycan, Z., & Berry, J. W. (1996). Impact of employment-related experiences on immigrants' psychological well-being and adaptation to Canada. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 28(3), 240–251. <https://doi.org/10.1037/0008-400X.28.3.240>
- Blackmore, R., Boyle, J. A., Fazel, M., Ranasinha, S., Gray, K. M., Fitzgerald, G., ... Gibson-Helm, M. (2020). The prevalence of mental illness in refugees and asylum seekers: A systematic review and meta-analysis. *PLOS Medicine*, 17(9), e1003337. <https://doi.org/10.1371/JOURNAL.PMED.1003337>
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Developmental Psychology*, 22(6), 723–742. <https://doi.org/10.1037//0012-1649.22.6.723>
- Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. In International Encyclopedia of Education. İçinde M. Gouvain & M. Cole (Ed.), *Reading on the development of children* (2. baskı, ss. 37–43). New York: Worth Publishers. Tarihinde adresinden erişildi https://impactofspecialneeds.weebly.com/uploads/3/4/1/9/3419723/ecological_models_of_human_development.pdf
- Demir, Ö. O., & Aliyev, R. (2019). Resilience among Syrian university students in Turkey. *Turkish Journal Of Education*, 8(1), 33–51. <https://doi.org/10.19128/turje.454138>
- Earvolino-Ramirez, M. (2007). Resilience: A concept analysis. İçinde *Nursing Forms* (C. 42, ss. 73–82). Malden: Blackwell Publishing Inc. <https://doi.org/10.6224/JN.59.2.87>
- Fazel, M., Wheeler, J., & Danesh, J. (2005). Prevalence of serious mental disorder in 7000 refugees resettled in. *Lancet*, 365(panel 1), 1309–1314.
- Fletcher, D., & Sarkar, M. (2013). Psychological Resilience. <https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000124>, 18(1), 12–23. <https://doi.org/10.1027/1016-9040/A000124>
- Göç İdaresi Başkanlığı, (2022). *Geçici Koruma*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Guichard, L. (2020). Self-selection of Asylum Seekers: Evidence From Germany. *Demography*, 57(3), 1089–1116. <https://doi.org/10.1007/S13524-020-00873-9>
- Güneş Aslan, G., & Güngör, F. (2019). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Göç Sonrası Yaşadığı Sorunlar: İstanbul Örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 1602–1632. <https://doi.org/10.26466/opus.558512>
- Güzin Topcu, Z., & Demircioğlu, H. (2020). Ekolojik sistemler perspektifinden psikolojik sağlamlık. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi (GPD) Derleme Makalesi Journal of Development and Psychology*, 1(2), 125–147.
- Hergenrather, K. C., Zeglin, R. J., McGuire-Kuletz, M., & Rhodes, S. D. (2015). Employment as a Social Determinant of Health: A Systematic Review of Longitudinal Studies Exploring the Relationship Between Employment Status and Physical Health. *Rehabilitation Research, Policy, and Education*, 29(1), 2–26. <https://doi.org/10.1891/2168-6653.29.1.2>
- Jibeen, T. (2011). Moderators of Acculturative Stress in Pakistani Immigrants: The role of Personal and Social Resources. *International Journal of Intercultural Relations*, 35(5), 523–533. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2011.04.002>
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.

- Kayaoglu, A. (2020). Labour Market Impact of Syrian Refugees in Turkey: The View of Employers in Informal Textile Sector in Istanbul. *Migration Letters*, 17(5), 583–595. <https://doi.org/10.33182/ML.V17I5.891>
- Kılıç, C. (2021). Sığınmacı ve Mültecilerde Psikolojik Dayanıklılık Üzerinde Sosyal Desteğin Etkisi. 3. *Sektör SosyalEkonomiDergisi*, 56(2), 1006–1020. <https://doi.org/10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.21.05.1586>
- Kliewer, W., Kheirallah, K. A., Cobb, C. O., Alsulaiman, J. W., Mzayek, F., & Jaddou, H. (2021). Trauma exposure and post-traumatic stress symptoms among Syrian refugee youth in Jordan: Social support and gender as moderators. *International journal of psychology : Journal internationale de psychologie*, 56(2), 199–207. <https://doi.org/10.1002/IJOP.12695>
- Lai, H., Due, C., & Ziersch, A. (2022). The relationship between employment and health for people from refugee and asylum-seeking backgrounds: A systematic review of quantitative studies. *SSM - Population Health*, 18. <https://doi.org/10.1016/J.SSMPH.2022.101075>
- Li, S. S. Y., Liddell, B. J., & Nickerson, A. (2016). The Relationship Between Post-Migration Stress and Psychological Disorders in Refugees and Asylum Seekers. *Current Psychiatry Reports*, 18(9), 1–9. <https://doi.org/10.1007/s11920-016-0723-0>
- Liebenberg, L., & Moore, J. C. (2016). A Social Ecological Measure of Resilience for Adults: The RRC-ARM. *Social Indicators Research*, 136(1), 1–19. <https://doi.org/10.1007/s11205-016-1523-y>
- Manyena, S. B. (2006). The concept of resilience revisited. *Disasters*, 30(4), 434–450. <https://doi.org/10.1111/J.0361-3666.2006.00331.X>
- McLaughlin, A. A., Doane, L. S., Costiuc, A. L., & Feeny, N. C. (2009). Stress and Resilience. İçinde L. Sana & S. Martha (Ed.), *Determinants of Minority Mental Health and Wellness*. New York: Springer US. https://doi.org/https://doi.org/10.1007/978-0-387-75659-2_17
- Mels, C., Derluyn, I., Broekaert, E., & Rosseel, Y. (2010). The psychological impact of forced displacement and related risk factors on Eastern Congolese adolescents affected by war. *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*, 51(10), 1096–1104. <https://doi.org/10.1111/J.1469-7610.2010.02241.X>
- Miller, K. E., & Rasmussen, A. (2010). War exposure, daily stressors, and mental health in conflict and post-conflict settings: Bridging the divide between trauma-focused and psychosocial frameworks. *Social Science and Medicine*, 70(1), 7–16. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2009.09.029>
- Modini, M., Joyce, S., Mykletun, A., Christensen, H., Bryant, R. A., Mitchell, P. B., & Harvey, S. B. (2016). The mental health benefits of employment: Results of a systematic meta-review. *Australasian Psychiatry*, 24(4), 331–336. https://doi.org/10.1177/1039856215618523/ASSET/IMAGES/LARGE/10.1177_1039856215618523-FIG1.JPEG
- Pinto, A. D., Hassen, N., & Craig-Neil, A. (2018). Employment Interventions in Health Settings: A Systematic Review and Synthesis. *The Annals of Family Medicine*, 16(5), 447–460. <https://doi.org/10.1370/AFM.2286>
- Porter, M., & Haslam, N. (2005). Predisplacement and postdisplacement of refugees and internally displaced persons. *The Journal of the American Medical Association*, 294(5), 610–612. Tarihinde adresinden erişildi <http://jama.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=201335>

- Geçici Koruma Statüsü Altında Bulunan Suriyelilerde Psikolojik Dayanaklılık ile Sosyodemografik Değişkenler...
Sheath, D., Flahault, A., Seybold, J., & Saso, L. (2020). Diverse and Complex Challenges to Migrant and Refugee Mental Health: Reflections of the M8 Alliance Expert Group on Migrant Health. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(10), 3530. <https://doi.org/10.3390/ijerph17103530>
- Siriwardhana, C., Ali, S. S., Roberts, B., & Stewart, R. (2014). A systematic review of resilience and mental health outcomes of conflict-driven adult forced migrants. *Conflict and health*, 8(1). <https://doi.org/10.1186/1752-1505-8-13>
- Solberg, Ø., Vaez, M., Johnson-Singh, C. M., & Saboonchi, F. (2020). Asylum-seekers' psychosocial situation: A diathesis for post-migratory stress and mental health disorders? *Journal of Psychosomatic Research*, 130(December). <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2019.109914>
- Stewart, M., Simich, L., Shizha, E., Makumbe, K., & Makwarimba, E. (2012). Supporting African refugees in Canada: insights from a support intervention. *Health & social care in the community*, 20(5), 516–527. <https://doi.org/10.1111/J.1365-2524.2012.01069.X>
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (6. baskı). Boston: Pearson.
- Tinghög, P., Malm, A., Arwidson, C., Sigvardsdotter, E., Lundin, A., & Saboonchi, F. (2017). Prevalence of mental ill health, traumas and postmigration stress among refugees from Syria resettled in Sweden after 2011: A population-based survey. *BMJ Open*, 7(12). <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2017-018899>
- Tol, W. A., Song, S., & Jordans, M. J. D. (2013). Annual research review: Resilience and mental health in children and adolescents living in areas of armed conflict - A systematic review of findings in low- and middle-income countries. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 54(4), 445–460. <https://doi.org/10.1111/JCPP.12053>
- Ungar, M. (2008). Resilience across cultures. *British Journal of Social Work*, 38(2), 218–235. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcl343>
- Ungar, M. (2011). The social ecology of resilience: Addressing contextual and cultural ambiguity of a nascent construct. *American Journal of Orthopsychiatry*, 81(1), 1–17. <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.2010.01067.x>
- Ungar, M., Brown, M., Lieberberg, L., Othman, R., Kwong, W. M., Armstong, M., & Gilgun, J. (2007). Unique pathways to resilience across cultures. *Adolescence*, 42(166), 287–310.
- UNHCR. (2022). Situation Syria Regional Refugee Response: Durable Solutions. Tarihinde adresinden erişildi https://data2.unhcr.org/en/situations/syria_durable_solutions#:~:text=Durable solutions for refugees from,access to resettlement in third
- Van Der Noordt, M., IJzelenberg, H., Droomers, M., & Proper, K. I. (2014). Health effects of employment: a systematic review of prospective studies. *Occupational and Environmental Medicine*, 71(10), 730–736. <https://doi.org/10.1136/OEMED-2013-101891>
- Yıldırım, S., İslamoğlu, E., & İyen, C. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 107–126.
- Yılmaz Börekçi, D., & Gerçek, M. (2018). Evaluation Of "Resilience" Concept Regarding Its Turkish Usages In Social Sciences. *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute*, 2018(30), 41–51. <https://doi.org/10.5505/PAUSBED.2018.72473>

